

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS **pārbaudes lietā Nr. 2021-04-23D** Rīgā

01.07.2022.

Nr. 6-6/20

*Par Administratīvās atbildības likuma
267. panta otrās daļas un 269. panta trešās daļas
atbilstību bērnu vienlīdzības principam*

Tiesībsargs 06.01.2021. pēc savas iniciatīvas ierosināja pārbaudes lietu Nr. 2021-04-23D par iespējamiem trūkumiem normatīvajos aktos un to piemērošanā - Administratīvās atbildības likuma 267.panta otrajā daļā un 269. panta trešajā daļā noteiktā regulējuma piemērošanu attiecībā uz audžuģimenēs un bērnu aprūpes iestādēs esošiem bērniem.

Tiesībsargs 2018.gada 30.jūlijā jau ir sniedzis savu atzinumu pārbaudes lietā Nr. 2017-35-4F¹ par naudas soda piemērošanu par administratīvajiem pārkāpumiem bez vecāku gādības palikušam bērnam, kurā tiesībsargs vērtēja Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa normu piemērošanas praksi un tās atbilstību bērnu tiesībām. Tiesībsargs savā atzinumā konstatēja vienlīdzības principa pārkāpumu pret audžuģimenēs un bērnu aprūpes iestādēs esošajiem bērniem saistībā ar viņiem piemērotā naudas soda par administratīvo pārkāpumu apmaksu.

1. Tiesiskais regulējums

[1] 01.07.2020. stājās spēkā Administratīvās atbildības likums (turpmāk – AAL). Līdz ar to stājās spēkā likumā ietvertās normas, kas regulē par administratīvo pārkāpumu piemērotā naudas soda izpildi un piespiedu izpildi bērnam, noskatot, ka bērns nemaksā naudas sodu, ja viņam nav savu finanšu līdzekļu, kā arī to, ka pret bērnu nav vērsamas piespiedu izpildes ietvaros veicamās darbības. AAL 267.panta otrā daļa nosaka ka, ja nepilngadīgai sodītajai personai nav savu finanšu līdzekļu, naudas sodu maksā nepilngadīgā likumiskie pārstāvji, izņemot gadījumus, kad nepilngadīgais ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē (turpmāk – bērns audžuģimenē vai aprūpes

¹ Tiesībsarga atzinums pārbaudes lietā Nr. 2017-35-4F par naudas soda piemērošanu par administratīvajiem pārkāpumiem bez vecāku gādības palikušam bērnam. Pieejams:
https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/atzinumi/atzinums_lieta_nr_2017_35_4f_1533629508.pdf

iestādē²). AAL 269.panta trešā daļa nosaka, ka, ja sodītā persona ir nepilngadīgais, piespiedu izpildes ietvaros veicamās darbības vērš pret tā likumisko pārstāvi, izņemot gadījumus, kad nepilngadīgais ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē. Likumā noteiktais izņēmums “izņemot gadījumus, kad nepilngadīgais ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē” AAL tika noteikts, pamatojoties uz Saeimas Juridiskās komisijas sniegto priekšlikumu likumprojekta trešajam lasījumam.³ Pamatojums šādam likumprojekta papildinājumam pievienotajos dokumentos nav atrodams.

[1.1] Tiesībsargs 11.01.2021. nosūtīja vēstuli Tieslietu ministrijai ar lūgumu sniegt skaidrojumu par AAL 267.panta otrajā daļā un 269.panta trešajā daļā noteiktā izņēmuma “izņemot gadījumus, kad nepilngadīgais ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē” leģitīmo mērķi, kā arī skaidrot, pret ko ir vēršamas piespiedu izpildes ietvaros veicamās darbības, ja bērns, kuram ir piemērots naudas sods, atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē. Tieslietu ministrija savā atbildes vēstulē⁴ norādīja, ka šāds izņēmums AAL tika ietverts priekšlikumu veidā pirms likumprojekta pieņemšanas Latvijas Republikas Saeimā 3. lasījumā. Priekšlikums tika izteikts, lai efektīvizētu naudas sodu administrēšanas sistēmu, kā arī tādēļ, ka likumprojekta mērķis nav panākt, ka piemēroto naudas sodu par katru cenu nomaksā nepilngadīgā sodītā persona.

[1.2] Atbildot uz tiesībsarga uzdotajiem jautājumiem par to, no kā ir piedzenams naudas sods un pret ko ir vēršama piespiedu izpilde, ja bērns, kuram sods ir piemērots, atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē un viņam nav savu finanšu līdzekļu, Tieslietu ministrija norādīja, ka “atbilstoši AAL 267. panta otrajai daļai un 269. panta trešajai daļai naudas sods, kas piemērots administratīvā pārkāpuma procesā, **netiek piedzīts vispār**, proti, to nepiedzen no bērna, no audžuģimenes, kā arī no bērnu aprūpes iestādes. Attiecīgi pret minētajām personu grupām nav veicamas arī piespiedu izpildes darbības”.

[1.3] Atbildot uz tiesībsarga jautājumu, vai Tieslietu ministrijas ieskatā AAL 267.panta otrā daļa un AAL 269.panta trešā daļa atbilst bērnu vienlīdzības principam un Latvijas Republikas Satversmes 110.pantā ietvertajam valsts pienākumam īpaši rūpēties par bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, Tieslietu ministrija ir atsaukusies uz Satversmes tiesas atziņām, ka likumdevējs ir tiesīgs veidot tādu normatīvo aktu sistēmu, kas pret noteiktu grupu paredz īpašu attieksmi, ja vien tā ir pamatojama vienlīdzības principa ietvaros. Ministrija norāda, ka “likumdevējs AAL 267. panta otrajā daļā un 269. panta trešajā daļā paredzējis īpašu izņēmumu (atšķirīgu attieksmi) attiecībā uz bērniem, kas atrodas ārpus ģimenes aprūpē un kuriem nav savu līdzekļu, ievērojot, ka šie bērni nav vienādos un salīdzināmos apstākļos ar bērniem, kuriem ir savi līdzekļi un kuri atrodas ģimenes aprūpē”. Attiecīgi Tieslietu ministrijas ieskatā AAL 267. panta otrajā daļā un 269. panta trešajā daļā minētajam regulējumam ir objektīvs un saprātīgs pamats un šāds regulējums atbilst Satversmei, īpaši Satversmes 110. pantam, kas noteic valsts pienākumu īpaši aizsargāt bērnus, kas palikuši bez vecāku gādības.

[1.4] Tiesībsargs pievienojas Tieslietu ministrijas viedoklim, ka saskaņā ar Satversmes 110. pantu bērni, kas palikuši bez vecāku gādības, ir īpaši aizsargājami arī attiecībā uz administratīvo sodu piemērošanu. Taču tiesībsarga darbā gūtie novērojumi

² Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 7. punktu ārpusģimenes aprūpe - aprūpe, kas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem tiek nodrošināta pie aizbildņa, audžuģimenē, bērnu aprūpes iestādē.

³ Skat. 18.10.2018. Likumprojekts trešajam lasījumam . Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/38A3E572BDA1357BC225832A0044C114?OpenDocument>

⁴ Tieslietu ministrijas 22.01.2021. vēstule Nr. 1-17/319.

neliecina, ka bērnam piemērotais naudas sods, kuru saskaņā ar likumu nedrīkst piedzīt ne no bērna, ne no audžuģimenes, ne no bērnu aprūpes iestādes, netiek piedzīts vispār. Tādēļ pārbaudes lietas ietvaros noskaidrojams, kas notiek ar naudas sodu, kas ir piemērots audžuģimēnē vai aprūpes iestādē esošam bērnam un nav labprātīgi samaksāts, vai pēc pilngadības sasniegšanas šī soda esamība bērnam neradīs tiesiskas vai materiālas sekas.

2. Tiesībsarga konstatētie trūkumi attiecībā uz AAL 269.panta trešās daļas piemērošanu

[2] Tiesībsargs 17.02.2021. vērsās Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomē (turpmāk – LZTIP) un lūdza sniegt skaidrojumu, kādas ir tiesu izpildītāja darbības piespiedu izpildes lietās, kuras tiek vestas pret bērniem, kuri atrodas audžuģimēnē vai aprūpes iestādē - vai šādas izpildu lietas tiek izbeigtas un kas notiek ar piemēroto naudas sodu.

[2.1] LZTIP savā atbildē⁵ ir norādījusi, ka tā piekrīt Tieslietu ministrijas sniegtajam viedoklim par AAL 269.panta trešās daļas piemērošanu. Proti, AAL ir noteikta atšķirīga naudas soda piedziņas no bērniem kārtība, salīdzinot ar kārtību, kāda tā bija Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā. AAL 267.panta pirmajā daļā noteikts, ja bērnam ir savi finanšu līdzekļi, naudas sodu maksā bērns. Savukārt minētā likuma 269.panta trešajā daļā noteikts, ja sodītā persona ir bērns, piespiedu izpildes ietvaros veicamās darbības vērš pret tā likumisko pārstāvi, izņemot gadījumus, kad bērns ir nodots aprūpē audžuģimēnei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē. Likums aizliedz uzsākt piespiedu izpildi pret audžuģimēni vai bērnu aprūpes iestādi. Ja bērns, kas atrodas audžuģimēnē vai bērnu aprūpes iestādē, pats nesamaksā sodu, tad piespiedu izpildi neveic ne pret vienu. **Darbības šajās izpildu lietās tiek veiktas tikai pēc tam, kad parādnieks – bērns, ir kļuvis pilngadīgs.**

[2.2] Pamatojoties uz LZTIP atbildi, tiesībsargs atkārtoti vērsās Tieslietu ministrijā ar lūgumu sniegt atbildi, vai Tieslietu ministrijas ieskatā AAL 267.panta otrā daļa un AAL 269.panta trešā daļa atbilst bērnu vienlīdzības principam un Satversmes 110.pantā ietvertajam valsts pienākumam īpaši rūpēties par bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, ja pret bērnu, kurš atrodas audžuģimēnē vai aprūpes iestādē, tiek vērsta naudas soda piespiedu izpilde, kad viņš ir sasniedzis pilngadību.

[2.3] Tieslietu ministrija savā atbildē⁶ norādīja, ka *“situācija, kad piespiedu izpilde pret bērnu, kurš dzīvo audžuģimēnē vai bērnu aprūpes iestādē, tiek vērsta tad, kad bērns ir sasniedzis pilngadību, ir pretrunā attiecīgo tiesību normu mērķim un likumdevēja gribai. Proti, nosakot īpašu gādību pret bērniem, kas palikuši bez vecāku aprūpes, likumdevējs ir vēlējies īpaši aizsargāt bērnus, kas palikuši bez vecāku gādības. Vēršam uzmanību, ka šis princips ir jāievēro arī pēc tam, kad bērns ir sasniedzis pilngadību. Lai arī pēc pilngadības sasniegšanas persona vairs nav atzīstama par bērnu, nedrīkst izveidoties situācija, ka pret personu izmanto tādus līdzekļus, kuru piemērošana nebija atļauta administratīvā pārkāpuma izdarīšanas brīdī, proti, piespiedu izpildi. Šāda pieeja ir pretrunā AAL 267. panta otrajai daļai un 269. panta trešajai daļai”*.

[2.4] Pārbaudes lietas ietvaros konstatējot trūkumus AAL 269.panta trešās daļas piemērošanā, tiesībsargs atkārtoti vērsās LZTIP, lai iepazīstinātu ar Tieslietu ministrijas sniegto atbildi un noskaidrotu padomes viedokli, vai būtu nepieciešami likuma grozījumi, kas novērstu radušās pretrunas un sasniegtu likuma normās ietverto mērķi – īstenot valsts

⁵ Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes 15.03.2021. vēstule Nr.250/1.

⁶ Tieslietu ministrijas 26.04.2021. vēstule Nr. 1-17/1933.

pienākumu īpaši rūpēties par bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē.

[2.5] LZTIP savā atbildē⁷ norādīja, ka, izvērtējot Tieslietu ministrijas 26.04.2021. vēstulē Nr.1-17/1933 norādīto, tai nav pamata nepievienoties šajā vēstulē minētajam attiecībā uz to, ka piespiedu izpilde pret bērnu, kurš dzīvo audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, arī pēc pilngadības sasniegšanas nav pieļaujama, ievērojot AAL 267. panta otrās daļas un 269. panta trešās daļas mērķi.

[2.6] Tomēr LZTIP atkārtoti vērsa uzmanību uz to, ka zvērinātam tiesu izpildītājam, saņemot no iestādes piespiedu izpildei lēmumu par administratīvā naudas soda piedziņu no bērna, **parasti nav informācijas par to, vai bērns dzīvo audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē**, ja tas nav norādīts pašā izpildu dokumentā. Tāpat iestāde ne vienmēr norāda informāciju par bērna likumiskajiem pārstāvjiem. Informāciju par bērna likumiskajiem pārstāvjiem, audžuģimeni vai atrašanos bērnu aprūpes iestādē zvērināts tiesu izpildītājs nevar iegūt nevienā informācijas sistēmā.

[2.7] Atbildot uz tiesībsarga uzdoto jautājumu par šādu izpildu lietu administrēšanu zvērinātu tiesu izpildītāju lietvedībā, LZTIP ir norādījusi, ka normatīvie akti šobrīd pēc būtības neaizliedz ievest izpildu lietu pret bērnu, kurš dzīvo audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē. Tādēļ zvērināts tiesu izpildītājs izpildu lietu ieved, bet pret bērnu, audžuģimeni vai bērnu aprūpes iestādi piespiedu izpildi neveic. AAL 258. panta pirmās daļas 2. teikumā ir noteikts izpildes noilgums, proti, nolēmums par naudas soda piemērošanu nav izpildāms, ja no tā nodošanas piespiedu izpildei pagājuši pieci gadi un tas nav izpildīts. Ievērojot minēto tiesību normu, secināms, ka izpildu lietas par administratīvā naudas soda piedziņu no bērna, viņam vēl esot nepilngadīgam vai sasniedzot pilngadību un labprātīgi nesamaksājot sodu, noilgst un izpildu lietvedība šajās izpildu lietās ir izbeidzama.

[2.8] LZTIP norādījusi, ka tās ieskatā nav nepieciešams veikt grozījumus normatīvajos aktos, lai uzlabotu esošo regulējumu un sasniegtu tā mērķi, jo minēto jautājumu var atrisināt, atbilstoši mērķim piemērojot AAL tiesību normas..

3. *Faktiskā situācija*

[3] Tiesībsargs vērsās bērnu aprūpes iestādēs ar lūgumu sniegt informāciju par gadījumiem, kad kopš AAL stāšanās spēkā 01.07.2020 līdz 31.03.2021. iestādē ievietotajiem bērniem ir piemērots administratīvais sods – naudas sods, kā arī lūdza sniegt informāciju par to, vai šis sods ir ticis apmaksāts un cik gadījumos naudas sods nav labprātīgi samaksāts un lieta ir nodota zvērinātam tiesu izpildītājam administratīvā soda piespiedu izpildei. Kopumā tiesībsargs saņēma atbildes no 17 bērnu aprūpes iestādēm.⁸

⁷ Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes 19.05.2021. vēstule Nr. 542/1.

⁸ Īslīces SOS bērnu ciemats, Valmieras SOS bērnu ciemats, Rēzeknes pilsētas domes pārvaldes „Sociālais dienests” Bērnu sociālo pakalpojumu centrs, Sociālo pakalpojumu centrs bērniem un jauniešiem “Priedīte”, Dobeles novada Sociālā dienesta struktūrvienība Ģimenes atbalsta centrs “Lejasstrazdi”, Liepājas pilsētas pašvaldības iestāde “Liepājas pilsētas domes Sociālais dienests”, Irlavas bērnu un jauniešu centrs "Sapņi", Biedrība „Centrs Elizabete”, Daugavpils novada pašvaldības iestāde “Sociālā atbalsta un aprūpes centrs “Avots”, Rēzeknes novada pašvaldības Tiskādu bērnu nams, Valsts sociālās aprūpes centrs „Kurzeme”, Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs, Krāslavas bērnu sociālās rehabilitācijas centrs “Mūsmājas”, Madonas novada bērnu un jauniešu ārpusģimenes aprūpes un atbalsta centrs "Ozoli", Valsts sociālās aprūpes centrs “Rīga”, Nodibinājums „Fonds Grašu bērnu ciemats” un Ventspils Sociālās aprūpes nama “Selga” bērnu sociālās aprūpes centrs.

[3.1] Lielākajā daļā bērnu aprūpes iestāžu⁹ (10 iestādēs) bērniem ir ticis piemērots administratīvais sods – naudas sods. Tikai vienā gadījumā bērnu aprūpes iestādes vadītājs¹⁰ ir pārsūdzējis bērnam piemēroto naudas sodu, lūdzot piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, taču bērnam naudas sods atstāts spēkā arī pēc pārsūdzības. Vienā gadījumā bērnu aprūpes iestāde¹¹ informēja, ka, piedaloties Administratīvās komisijas sēdēs par bērna izdarīto pārkāpumu, tā informē komisiju, ka bērns nespēs samaksāt naudas sodu, jo nestrādā algotu darbu. Iestāde norāda, ka administratīvā komisija šo apstākli nereti ņem vērā un piemēro soda veidu, kas nav saistīts ar naudas sodu. Septiņās bērnu aprūpes iestādēs¹² ir konstatēti gadījumi, kad bērniem piemērotie naudas sodi nav tikuši apmaksāti un lietas ir nodotas zvērinātam tiesu izpildītājam administratīvā soda piespiedu izpildei. Dažos gadījumos bērnu aprūpes iestādes¹³ ir norādījušas, ka, ja bērns atsakās brīvprātīgi apmaksāt piemēroto sodu, to apmaksā iestāde un pēc tam naudas summu ietur no bērna kabatas naudas. Savukārt citas¹⁴ ir norādījušas, ka bērns naudas sodu samaksā no savas kabatas naudas brīvprātīgi.

[3.2] Tiesībsargs secina, ka bērnu aprūpes iestādēs ievietotiem bērniem bieži tiek piemērots administratīvais sods – naudas sods. Izplatītākie administratīvie pārkāpumi, par kuriem iestādēs dzīvojošajiem bērniem ir piemērots naudas sods, ir smēķēšana, alkohola lietošana un ar Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanu noteikto ierobežojumu pārkāpšana. Turklāt ir konstatēti gadījumi, kad pārkāpums ir izdarīts un administratīvā pārkāpuma process uzsākts tieši aprūpes iestādē, kurā dzīvo bērns¹⁵. Pēc saņemtajām atbildēm tiesībsargs arī novēro, ka dažās iestādēs¹⁶ ievietotajiem bērniem naudas sodi piemēroti ar zināmu regularitāti, kas rada šaubas par to, vai iestādes vadītājs, kas pilda bērnu aizbildņa pienākumus¹⁷, pietiekami iesaistās, lai bērnam administratīvā soda vietā tiktu piemērots audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis, kā to paredz AAL 6.panta otrā daļa.

[3.3] Tiesībsargs vērsās arī ārpusģimenes aprūpes atbalsta centros ar lūgumu aptaujāt audžuģimenes, vai to aprūpē esošajiem bērniem kopš AAL stāšanās spēkā 01.07.2020. ir

⁹ Valmieras SOS bērnu ciemats, Sociālo pakalpojumu centrs bērniem un jauniešiem "Priedīte", Dobeles novada Sociālā dienesta struktūrvienība Ģimenes atbalsta centrs "Lejasstrazdi", Liepājas pilsētas pašvaldības iestāde "Liepājas pilsētas domes Sociālais dienests", Irlavas bērnu un jauniešu centrs "Sapņi", Daugavpils novada pašvaldības iestāde "Sociālā atbalsta un aprūpes centrs "Avots", Rēzeknes novada pašvaldības Tiskādu bērnu nams, Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs, Nodibinājums „Fonds Grašu bērnu ciemats” un Ventspils Sociālās aprūpes nama "Selga" bērnu sociālās aprūpes centrs.

¹⁰ Rēzeknes novada pašvaldības Tiskādu bērnu nams.

¹¹ Liepājas pilsētas pašvaldības iestāde "Liepājas pilsētas domes Sociālais dienests".

¹² Dobeles novada Sociālā dienesta struktūrvienība Ģimenes atbalsta centrs "Lejasstrazdi", Liepājas pilsētas pašvaldības iestāde "Liepājas pilsētas domes Sociālais dienests", Irlavas bērnu un jauniešu centrs "Sapņi", Daugavpils novada pašvaldības iestāde "Sociālā atbalsta un aprūpes centrs "Avots", Rēzeknes novada pašvaldības Tiskādu bērnu nams, Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs un Ventspils Sociālās aprūpes nama "Selga" bērnu sociālās aprūpes centrs.

¹³ Valmieras SOS bērnu ciemats, Ventspils Sociālās aprūpes nama "Selga" bērnu sociālās aprūpes centrs, Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs.

¹⁴ Sociālo pakalpojumu centrs bērniem un jauniešiem "Priedīte", Dobeles novada Sociālā dienesta struktūrvienība Ģimenes atbalsta centrs "Lejasstrazdi", Liepājas pilsētas pašvaldības iestāde "Liepājas pilsētas domes Sociālais dienests", Daugavpils novada pašvaldības iestāde "Sociālā atbalsta un aprūpes centrs "Avots", Nodibinājums „Fonds Grašu bērnu ciemats” .

¹⁵ Valmieras SOS bērnu ciemats.

¹⁶ Vairāki administratīvie sodi tika novēroti **Dobeles novada Sociālā dienesta struktūrvienība Ģimenes atbalsta centrs "Lejasstrazdi"** (7 reizes piemēroti naudas sodi); **Liepājas pilsētas pašvaldības iestāde "Liepājas pilsētas domes Sociālais dienests"** (kopumā piemēroti 5 naudas sodi); **Irlavas bērnu un jauniešu centrs "Sapņi"** (kopumā piemēroti 10 naudas sodi); **Valmieras SOS bērnu ciemats** (kopumā piemēroti 7 naudas sodi); **Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs** (kopumā piemēroti 18 naudas sodi); **Ventspils Sociālās aprūpes nama "Selga" bērnu sociālās aprūpes centrs** (kopumā piemēroti 6 naudas sodi).

¹⁷ Bāriņtiesu likuma 35. panta otrā daļa: "Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna aizbildņa pienākumus pilda šīs institūcijas vadītājs."

piemērots administratīvais naudas sods, kā arī sniegt informāciju par to, vai šis sods ir ticis samaksāts un cik gadījumos naudas sods nav labprātīgi samaksāts un lieta ir nodota zvērinātam tiesu izpildītājam administratīvā soda piespiedu izpildei. Tiesībsargam sniedza atbildes seši ārpusģimenes atbalsta centri¹⁸. No ārpusģimenes atbalsta centru sniegtajām atbildēm noskaidrots, ka audžuģimēnē ievietotajiem bērniem naudas sodi tika piemēroti divos gadījumos. Vienā gadījumā par alkohola lietošanu piemērots sods 5 eiro apmērā, ko bērns samaksāja no saviem līdzekļiem. Otrā gadījumā naudas sods bija 10 eiro apmērā, ko samaksāja audžuģimene, jo saistībā ar Covid-19 infekcijas izraisīto pandēmiju tā nevēlējās pārsūdzēt lēmumu. Neviena lēmums par sodu netika nodots zvērinātam tiesu izpildītājam administratīvā soda piespiedu izpildei. Tiesībsargs secina, ka bērniem, kuri ir nodoti audžuģimenes aprūpē, retāk tiek piemēroti administratīvie naudas sodi, nekā bērniem, kuri atrodas bērnu aprūpes iestādēs.

4. Zvērinātu tiesu izpildītāju izpratne par AAL 269.panta trešās daļas piemērošanu

[4] Tiesībsargs pārbaudes lietā ir secinājis, ka LZTIP nav bijusi izpratne par to, kā jārikojas naudas soda piespiedu izpildes lietās, ja naudas sods piemērots bērnam, kas atrodas bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimēnē. Tās sākotnēji sniegtais viedoklis atšķīrās no Tieslietu ministrijas viedokļa, ka pret bērnu, kurš atrodas audžuģimēnē vai aprūpes iestādē, piespiedu izpildi nedrīkst veikt arī pēc bērna pilngadības.

[4.1] Tiesībsargs 06.05.2021. zvērinātiem tiesu izpildītājiem vadīja mācības par bērna tiesībām nolēmumu piespiedu izpildē, kuru laikā tika pārrunātas izmaiņas AAL, kas skar ārpusģimenes aprūpē esošus bērnus. Pēc lekcijas zvērinātiem tiesu izpildītājiem bija iespēja izpildīt tiesībsarga sagatavotu pārbaudījumu par AAL 269.panta trešās daļas piemērošanu. Zvērinātu tiesu izpildītāju sniegtās atbildes liecināja, ka, lai gan gandrīz visi tiesu izpildītāji zināja, ka saskaņā ar AAL 269.panta trešo daļu pret bērnu piespiedu izpilde nav vērsama, ne visiem bija pietiekamas zināšanas par to, kā jārikojas ar izpildu lietu par naudas soda piedziņu, ja pārkāpējs ir bērns no audžuģimenes vai aprūpes iestādes. Daļa zvērinātu tiesu izpildītāju norādīja, ka lietas, kurās administratīvais naudas sods ir piemērots bērnam no audžuģimenes vai aprūpes iestādes, nebūtu jāreģistrē, bet tās būtu jāatgriež izdevēj institūcijai. Tiesībsargs piekrīt, ka šāda rīcība būtu atbilstošāka, jo, ņemot vērā, ka piespiedu izpildi nebūs iespējams veikt, lietas uzsākšana un vešana, gaidot lietas noilgumu, ir nevajadzīga valsts resursu tērēšana un neatbilst labas pārvaldības principam. Ja tiesu izpildītājs saņem nolēmumu par naudas sodu, lai veiktu piespiedu izpildi bērnam no audžuģimenes vai aprūpes iestādes, viņa pienākums, pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.panta pirmās daļas 3. punktu, kas nosaka valsts un pašvaldību institūciju pienākumu nodrošināt bērnu tiesību aizsardzību, un šī likuma 6.panta otro daļu¹⁹, būtu atgriezt lietu izdevēj institūcijai.

[4.2] Tiesībsarga pārstāvis 2021. gada oktobrī telefoniski sazinājās ar tiem zvērinātiem tiesu izpildītājiem, kuriem pēc bērnu aprūpes iestāžu sniegtās informācijas ir nodotas lietas par naudas soda piespiedu izpildi²⁰, lai noskaidrotu, kādas darbības tiek veiktas šajās lietās,

¹⁸ Kurzemes atbalsta centrs "AIRI vecākiem", Jēkabpils ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs, Latgales ģimeņu atbalsta centrs „Daugavpils”, Kurzemes ģimeņu atbalsta centrs “Liepāja”, Rēzeknes ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs, Ģimeņu un bērnu attīstības centra „Brīnumiņš” ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs “Ģimenes atbalsta centrs”, Ģimenes atbalsta centra “Terēze”, Ģimeņu atbalsta un mūžizglītības centrs “Zvannieki”.

¹⁹ Visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.

²⁰ Kopumā tika saņemti 4 zvērināti tiesu izpildītāji vai to biroji.

kurās saskaņā ar AAL 269.panta trešo daļu piespiedu izpildi nevar veikt ne pret bērnu, ne arī pret aprūpes iestādi vai audžuģimeni. Trīs no četriem aptaujātajiem zvērinātajiem tiesu izpildītājiem vai to palīgiem norādīja, ka, kamēr bērns ir nepilngadīgs, nekādas piespiedu izpildes ietvaros veicamās darbības netiek veiktas, taču piespiedu izpilde tiks veikta, kad bērns būs sasniedzis pilngadību. Lietas tika reģistrētas un nebija izbeigtas. Tikai vienā gadījumā zvērināta tiesu izpildītāja norādīja, ka, ja viņai ir zināms, ka bērns ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē (tas ir norādīts lietā), viņa šādu lietu neregistrē un atgriež atpakaļ iesniedzējam, jo piespiedu izpildi nevar veikt ne pret bērnu (arī tad, kad viņš ir sasniedzis pilngadību), ne arī pret iestādes vadītāju vai audžuģimeni. Zvērināta tiesu izpildītāja tāpat norādīja, ka gadījumos, ja nav zināms, kas ir bērna likumiskais pārstāvis, un vai bērns atrodas audžuģimenē vai aprūpes iestādē, lieta tiek reģistrēta, bet tā tiek slēgta, tiklīdz šāda informācija kļūst zināma.

Tiesībsargs secināja, ka zvērināti tiesu izpildītāji nav pilnībā informēti par AAL 269.panta trešās daļas piemērošanu attiecībā uz audžuģimenē vai aprūpes iestādē esošiem bērniem.

[4.3] Gan LZTIP, gan zvērinātu tiesu izpildītāju iesniegtās atbildes uz tiesībsarga 06.05.2021. vēstulē uzdotajiem jautājumiem par piespiedu izpildi norādīja, ka zvērinātiem tiesu izpildītājiem var nebūt zināms, ka bērns atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē. Saskaņā ar AAL 40.panta otro daļu pie atbildības saucamais bērns piedalās administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanā ar pārstāvja līdzdalību. Saskaņā ar AAL 55.pantu par bērna pārstāvi prioritārā secībā var būt viens no likumiskajiem pārstāvjiem (vecāki, aizbildņi, audžuģimene, bērnu aprūpes iestādes pilnvarota persona); viens no vecvecākiem; pilngadīgs brālis vai māsa; bērnu tiesību aizsardzības iestādes pārstāvis. Ja likumiskais pārstāvis nespēj pilnvērtīgi pārstāvēt bērna intereses, amatpersona, augstāka amatpersona vai tiesa pieaicina citu pārstāvi, ņemot vērā konkrēto personu iespējas un vēlēšanos patiesi aizsargāt nepilngadīgās personas intereses. Saskaņā ar AAL 122.panta pirmo daļu lēmumu par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu nekavējoties paziņo pie atbildības saucamajam bērnam un tā pārstāvim. Saskaņā ar AAL 157.panta trešo daļu, ja lēmums administratīvā pārkāpuma lietā pieņemts attiecībā uz bērnu, to paziņo arī bērna pārstāvim. Tādējādi iestāde, kura neinformē bērna pārstāvi par uzsākto administratīvā pārkāpuma procesu un par piemēroto sodu, pārkāpj AAL noteikto un bērna tiesības tikt pārstāvētam administratīvā pārkāpuma procesā.

Valsts un pašvaldību institūcijām, kuras ir atbildīgas par administratīvā pārkāpuma procesa veikšanu, ir pienākums nodrošināt, ka process notiek saskaņā ar likumu – par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu tiek informēts bērna likumiskais pārstāvis, pārstāvis piedalās lietas izskatīšanā un viņu informē par pieņemto lēmumu.

5. AAL 267.panta otrās daļas un 269.panta trešās daļas atbilstība tiesiskas valsts principam

[5] Viena no galvenajām tiesību normas pazīmēm ir tā, ka tiesību norma satur obligātus priekšrakstus jeb vispārsaistošu regulējumu. Ar tiesību normu palīdzību, ievērojot taisnīguma un vienlīdzības principus, valsts panāk gan jau radušās, gan potenciālas interešu konflikta situācijas atrisinājumu. Ja tiesību norma nesasniedz mērķi

saprātīgi atrisināt dažādu interešu konfliktu, tad tā nav efektīva. Tas savukārt neatbilst Satversmē nostiprinātajam tiesiskās valsts principam.²¹

[5.1] Saskaņā ar AAL 1.pantu likuma, kas regulē administratīvo atbildību, mērķis ir aizsargāt pastāvošo tiesisko iekārtu, tai skaitā sabiedrības tiesiskās intereses, noteikto pārvaldes kārtību, sabiedrisko kārtību, kā arī, ievērojot personas pamattiesības, nodrošināt efektīvu administratīvā pārkāpuma procesu un panākt tiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu. Saskaņā AAL 13. pantu administratīvā soda mērķis ir aizsargāt sabiedrisko kārtību, atjaunot taisnīgumu, sodīt par izdarīto pārkāpumu, kā arī atturēt administratīvo pārkāpumu izdarījušo personu un citas personas no turpmākas administratīvo pārkāpumu izdarīšanas.

[5.2] Saskaņā ar AAL 267.panta pirmo daļu ar administratīvo naudas sodu sodītais bērns, tostarp bērns, kurš ir audžuģimenē vai aprūpes iestādē, sodu izpilda, to samaksājot no saviem finanšu līdzekļiem. Pret visiem bērniem, kuriem ir savi finanšu līdzekļi, attieksme ir vienāda – bērnam naudas sods ir jāsamaksā.

Ja bērnam nav savu finanšu līdzekļu, saskaņā ar AAL 267. panta otro daļu naudas sodu maksā nepilngadīgā likumiskie pārstāvji (vecāki vai aizbildnis), izņemot gadījumus, kad nepilngadīgais ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē. AAL 267. panta otrā daļa noteic atšķirīgu attieksmi pret bērniem audžuģimenē vai aprūpes iestādē, kuriem nav savu finanšu līdzekļu, – viņu vietā likumiskais pārstāvis (bāriņtiesa vai aprūpes iestādes vadītājs) naudas sodu nesamaksā. Tātad bērnam no audžuģimenes vai aprūpes iestādes, kuram nav savu finanšu līdzekļu, piemērotais naudas sods brīvprātīgas izpildes termiņā netiek samaksāts.

Ja bērnam piemērotais naudas sods noteiktajā termiņā brīvprātīgi nav samaksāts, saskaņā ar AAL 269. panta pirmo daļu iestāde pēc naudas soda brīvprātīgas izpildes termiņa beigām nekavējoties nodod nolēmumu par sodu piespiedu izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam. Tā paša panta trešā daļa noteic: “Ja sodītā persona ir nepilngadīgais, piespiedu izpildes ietvaros veicamās darbības vērš pret tā likumisko pārstāvi, izņemot gadījumus, kad nepilngadīgais ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē.” Secināms, ka audžuģimenē vai aprūpes iestādē esošiem bērniem piemērotais naudas sods piespiedu kārtā nav izpildāms, jo pret šo bērnu likumiskajiem pārstāvjiem piespiedu izpildes ietvaros veicamās darbības nav vēršamas.

Pastāvot šādai kārtībai, gadījumos, ja bērnam nav savu finanšu līdzekļu vai arī viņš nav ar mieru apmaksāt sodu brīvprātīgi, neizpildās AAL 1.pantā noteiktais administratīvās atbildības mērķis – aizsargāt pastāvošo tiesisko iekārtu, tai skaitā sabiedrības tiesiskās intereses, sabiedrisko kārtību, kā arī, ievērojot personas pamattiesības, nodrošināt efektīvu administratīvā pārkāpuma procesu.

[5.3] Bērnu, kuri atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, atbrīvošana no naudas soda izpildes bez audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas nozīmētu ne vien to, ka netiek īstenots administratīvās atbildības mērķis, bet arī to, ka valsts nepilda tai likumā²² noteikto pienākumu rūpēties par to, lai bērns saņemtu viņam nepieciešamo sociālo intervenci izdarīta pārkāpuma gadījumā, tādējādi nostiprinot viņā tiesiskuma izjūtu un sekmētu viņa turpmāko integrēšanos sabiedrībā.

[5.4] Saskaņā ar Tieslietu ministrijas viedokli audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē esošiem bērniem noteiktās atšķirīgās administratīvā naudas soda piedziņas mērķis balstās uz Satversmes 110.pantā garantēto valsts pienākumu īpaši palīdzēt bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, kā arī lai efektīvizētu naudas sodu administrēšanas sistēmu.

²¹ Satversmes tiesas 2013. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2013-09-01, 12.punkts.

²² Likuma Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem 1. panta otrā daļa.

Proti, tas nozīmē, ka gadījumos, kad bērns nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē, nav pamata piedzīt naudas sodu no audžuģimenes vai bērnu aprūpes iestādes vadītāja. Attiecīgi AAL paredzēts izņēmums, kas paredz īpašu aizsardzību bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības un kuriem nav savu līdzekļu, lai nomaksātu administratīvo sodu.²³ Taču tiesībsargs secina, ka pašreizējais regulējums, kas paredz iespēju bērniem, kuri atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, par pārkāpumiem piemērot administratīvo naudas sodu, kuru nav iespējams izpildīt, nesasniedz mērķi saprātīgi atrisināt interešu konfliktu starp bērnu, kas ir izdarījis pārkāpumu, un sabiedrības interesēm, tādēļ tas nav efektīvs. Tas savukārt neatbilst Satversmē nostiprinātajam tiesiskas valsts principam.

[5.5] Viens no pārbaudes lietas mērķiem bija noskaidrot, kas notiek ar naudas sodu, kas ir piemērots audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē esošam bērnam, un vai pēc pilngadības sasniegšanas šī soda esamība bērnam neradīs tiesiskas vai materiālas sekas.

[5.6] Saskaņā ar AAL 6.panta pirmo daļu pie administratīvās atbildības ir saucama fiziskā persona, kura līdz administratīvā pārkāpuma izdarīšanas brīdim sasniegusi 14 gadu vecumu. Saskaņā ar šī paša likuma 6.panta otro daļu nepilngadīgajiem vecumā no 14 līdz 18 gadiem **par administratīvajiem pārkāpumiem piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus**. Administratīvo sodu nepilngadīgajam vecumā no 14 līdz 18 gadiem piemēro, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga. Likumdevējs pieņēma tiesību normu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu par administratīvo pārkāpumu izdarīšanu, jo administratīvā soda piemērošana nav efektīvs līdzeklis cīņā ar nepilngadīgo pārkāpumiem. Administratīvā soda piemērošana bērnam ir sodošās sistēmas sastāvdaļa, kas nav vērsta uz pārkāpuma izdarīšanas cēloņu apzināšanu, bērna interešu un tiesību uz attīstību ievērošanu, kā arī prevencijas veicināšanu. Tiesību aktos ir uzsvērts bērna interešu prioritātes un bērnu labāko interešu ievērošanas princips²⁴. Kaut arī bērna labākās intereses ir atkarīgas no daudziem faktoriem, kas ir vērtējami katrā konkrētajā situācijā, tomēr no starptautiskajiem dokumentiem izriet, ka bērna labākajās interesēs ir samazināt tā saskarsmi ar sodošo sistēmu un veicināt alternatīvo līdzekļu izmantošanu cīņā ar nepilngadīgo pārkāpumiem. Lietās, kurās ir iesaistīts bērns, ir īpaši svarīgi nodrošināt efektīvu reakciju uz pārkāpumiem. Formāla pieeja bērnu lietās nav pieļaujama, jo no tā, cik efektīvi iestādes un amatpersonas ir spējīgas reaģēt uz izdarīto pārkāpumu, lielā mērā ir atkarīgs tas, vai bērnā tiks ieaudzināta tiesiskā apziņa. Līdz ar to valstī ir svarīgi nodrošināt tādu justīcijas sistēmu, kuras galvenais mērķis ir audzināt bērnus, nevis sodīt viņus.²⁵

Likuma Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem 1.panta otrajā daļā norādīti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu mērķi: 1) sabiedrības interesēm atbilstošas vērtību orientācijas veidošanās un nostiprināšanās bērnā; 2) bērna orientācija uz atturēšanos no pretlikumīgām darbībām; 3) bērna ar sociālās uzvedības novirzēm reintegrācija sabiedrībā. Likuma 6.pantā ir noteikts plašs paredzēto audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu klāsts, kas dod atbildīgajām amatpersonām iespējas piemērot katrai situācijai atbilstošāko un efektīvāko līdzekli. Likumdevējs ir pieņēmis AAL 6.panta otro daļu, vadoties pēc apsvēruma, ka administratīvā soda piemērošana negarantē individuāla un bērna interesēm atbilstoša risinājuma piemeklēšanu. Piemērojot administratīvo sodu par

²³ Tieslietu ministrijas 22.01.2021 vēstule Nr.1-17/319.

²⁴ ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. pants un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pants.

²⁵ Likumprojekta „Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Nr.90 /TA-1618 (2015). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9E822DAAD0571FA4C2257ED600279E0A?OpenDocument>

pārkāpumu, bērnam lielākoties tiek piemērots brīdinājums vai naudas sods, ko vairumā gadījumu izpilda bērna vecāki, jo bērnam nav savu finanšu līdzekļu. Šādā gadījumā bērnam rodas nesodāmības sajūta, jo atbildība faktiski tiek „pārnesta” uz vecākiem. Līdz ar to secināms, ka audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi, salīdzinot ar administratīvajiem sodiem, ir vērsti uz bērnu tiesību aizsardzību, bērnu audzināšanu, tiesiskās apziņas veidošanos un pārkāpumu prevenciju. Tādējādi ir svarīgi veicināt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu plašāku piemērošanu bērniem par izdarītiem administratīvajiem pārkāpumiem. Kā norādīts likuma anotācijā, AAL 6.panta otrās daļas mērķis ir piešķirt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem prioritāti pār administratīvajiem sodiem lietās par bērnu izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem.²⁶

[5.7] Gadījumos, kad bērns atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, nevar gaidīt, ka bērna vecāks pildīs likumā noteikto bērna audzināšanas pienākumu. Savukārt bērna likumiskie pārstāvji – bērnu aprūpes iestādes vadītājs²⁷ vai bāriņtiesa²⁸ nav spējīgi reaģēt uz izdarīto pārkāpumu ar līdzvērtīgu atbildību, kā to darītu apzinīgi vecāki. Bērnu aprūpes iestādes vadītājs, kā arī bāriņtiesa, kas ir bērna likumiskais pārstāvis, ja bērns ir ievietots audžuģimenē, ir daļa no institucionālā ietvara, kurā atrodas bērns, un tie nenes personisko atbildību par bērna rīcību. Vecāks, kura bērnam tiek piemērots naudas sods, vai aizbildnis ir spiests pārdomāt savas audzināšanas efektivitāti un personiski reaģēt uz bērna pārkāpumu, jo viņam naudas sods būs jāmaksā no saviem personiskajiem līdzekļiem. Savukārt institūcijas pārstāvji sodu nemaksā no saviem personiskajiem līdzekļiem.

Ir ļoti maz ticams, ka apzinīgs vecāks bērna problēmas, kas saistās ar neatļauto vielu lietošanu, risinātu, izsaucot policiju, lai bērnam tiktu piemērots naudas sods. Vecāks pats būs spiests apmaksāt sodu, jo bērnam visticamāk nebūs savu naudas līdzekļu, kā arī viņš riskē, ka viņam pašam tiks piemērots administratīvais sods par nepienācīgu bērnu aprūpes pienākumu pildīšanu²⁹. Tādējādi vecāks visticamāk meklēs alternatīvas bērna audzināšanas metodes un speciālistu palīdzību, lai nodrošinātu, ka bērns turpmāk nelieto atkarību izraisošas vielas. Savukārt, kā šajā pārbaudes lietā ir novērojais tiesībsargs³⁰, dažos gadījumos aprūpes iestādes darbinieki paši sazinās ar policiju, lai bērnam tiek piemērots naudas sods. Aprūpes iestāžu vadītāji reti pārsūdz administratīvos naudas sodus³¹ un ir novērots, ka iestādes šos naudas sodus apmaksā pašas, lai pēc tam ieturētu bērnam garantēto minimālo kabatas naudu.

²⁶ Likumprojekta „Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) Nr.90 /TA-1618 (2015). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9E822DAAD0571FA4C2257ED600279E0A?OpenDocument>

²⁷ Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 35.panta otro daļu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna aizbildņa pienākumus pilda šīs institūcijas vadītājs.

²⁸ Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 17.panta 10.punktu bāriņtiesa pārstāv audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 354 "Audžuģimenes noteikumi" 75.punktu bāriņtiesa, izvērtējot bērna intereses un audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes prasmes un zināšanas, var uzdot audžuģimenei vai specializētajai audžuģimenei pārstāvēt bērna atsevišķās personiskās un mantiskās intereses un tiesības, taču pilnvarojums neatbrīvo bāriņtiesu no noteiktās atbildības par bērna interešu un tiesību aizstāvību.

²⁹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 85.pants Bērna aprūpes pienākumu nepildīšana.

³⁰ Skat. šī atzinuma 3.2.punktu.

³¹ Tiesībsargs jau iepriekš pārbaudes lietā ir konstatējis, ka bērnu aprūpes iestāžu vadītāji nepārsūdz bērniem piemērotos administratīvos naudas sodus, sniedzot viedokli, ka sods ir piemērots pamatoti vai ka tas ir vienīgais veids, kā bērnam iemācīt likumpaklausību (Tiesībsarga atzinums pārbaudes lietā Nr. 2017-35-4F par naudas soda piemērošanu par administratīvajiem pārkāpumiem bez vecāku gādības palikušam bērnam, 10.punkts. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/atzinumi/atzinums_lieta_nr_2017_35_4f_1533629508.pdf)

Tiesībsargs secina, ka naudas soda piemērošana par administratīvajiem pārkāpumiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, ir nelietderīga un nenodrošina ne sabiedrības tiesiskās intereses, ne arī veicina bērna tiesiskuma apziņu. Tiesībsarga ieskatā tiesiskas valsts principam atbilstošāk būtu AAL 16.pantā noteikt, ka bērniem, kuri atrodas audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, par administratīvajiem pārkāpumiem naudas sodu nepiemēro.

Ar šo atzinumu pārbaudes lietu pabeidzu, konstatējot šādus pārkāpumus:

1. Trūkumus AAL 267. panta otrajā daļā un 269. panta trešajā daļā, kas paredz naudas soda izpildes izņēmumus attiecībā uz bērniem, kuri ir nodoti aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē, jo bērna izdarītais pārkāpums paliek bez sekām, ja naudas sods netiek samaksāts brīvprātīgi.
2. Zvērinātu tiesu izpildītāju vienotas izpratnes trūkumu par to, kā jārikojas ar naudas soda piespiedu izpildes lietām, kurās pārkāpējs ir bērns, kurš nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē.
3. Trūkumus valsts un pašvaldību atbildīgo institūciju darbā, pieņemot lēmumus lietās par administratīvajiem pārkāpumiem, ko ir izdarījuši bērni, kuri ir nodoti aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē.
4. Bērnu aprūpes iestāžu vadītāju nepietiekamu iesaisti lēmumu par viņu aprūpē esošajiem bērniem piemēroto naudas sodu pārsūdzēšanā.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto tiesībsarga kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu:

Tieslietu ministriju

Iepazīties ar atzinuma secinājumiem un veicināt grozījumus Administratīvās atbildības likumā, nosakot, ka nepilngadīgajam, kurš nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē, naudas sodu nepiemēro. Izvērtēt naudas soda piemērošanas bērniem lietderību un atbilstību bērnu vislabākajām interesēm.

Lūdzu līdz 2022. gada 30. septembrim informēt tiesībsargu par paveikto un plānoto rekomendāciju ieviešanā.

Atbildīgās iestādes un pašvaldības:

Iepazīties ar atzinuma secinājumiem un informēt iestādes, struktūrvienības un amatpersonas, kuras ir atbildīgas par administratīvo pārkāpumu procesa veikšanu un pieņem lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā.

Administratīvo pārkāpumu procesā nodrošināt, ka:

- 1) par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu informē bērna likumisko pārstāvi, pārstāvis piedalās lietas izskatīšanā un viņu informē par pieņemto lēmumu;
- 2) lietās, kurās pie atbildības saucamā persona ir bērns, kurš ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē, lēmumā tas tiek skaidri norādīts;
- 3) bērnam, kurš nodots aprūpē audžuģimenē vai atrodas bērnu aprūpes iestādē un kuram nav savu finanšu līdzekļu, naudas sods netiek piemērots, jo tas nav izpildāms ne brīvprātīgi, ne piespiedu izpildes ietvaros. Naudas soda vietā piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus.

Zvērinātu tiesu izpildītāju padomi:

1. Iepazīstināt zvērinātus tiesu izpildītājus ar atzinuma secinājumiem un rekomendācijām un veicināt vienotu izpratni par to, kā būtu jārikojas ar viņu rīcībā esošajām lietām, kurās administratīvais naudas sods piemērots bērnam, kurš ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē.
2. Pārliecināties, ka neviens zvērināts tiesu izpildītājs neveic naudas soda piespiedu izpildi pret personām, kurām naudas sods par administratīvo pārkāpumu bija piemērots laikā, kad persona bija nepilngadīga un nodota aprūpē audžuģimenei vai atradās bērnu aprūpes iestādē.

Bērnu aprūpes iestāžu vadītājus un bāriņtiesas:

1. Iepazīties ar atzinuma secinājumiem un rekomendācijām.
2. Gadījumos, ja bērnam, kurš ir nodots aprūpē audžuģimenei vai atrodas bērnu aprūpes iestādē, tiek piemērots administratīvais naudas sods un bērns nepiekrīt naudas sodu samaksāt brīvprātīgi, pārsūdzēt lēmumu par naudas soda piemērošanu, lūdzot bērnam soda vietā piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli, jo bērnam naudas soda izpilde nebūs iespējama.

Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu